

ELEMENTI CIVILIZACIJE I KULTURE U POUČAVANJU TALIJANSKOG KAO STRANOG JEZIKA

Primljen 30. 3. 2000.

Prihvaćen 26. 6. 2000.

Poučavajući strani jezik neminovno nailazimo na elemente kulture i civilizacije koje nastojimo što više približiti učenicima svih uzrasta i različitih stupnjeva poznavanja jezika. S uvođenjem pojmova vezanih za civilizaciju i kulturu proširujemo saznanja, zbližavamo se s drugom kulturom i poštujemo je. Često smo svjedoci interkulturalnih nesporazuma u komunikaciji. Uglavnom se radi o „različitostima” koje ne možemo jednostavno prebaciti iz jezika u jezik.

Kultura kao i svi drugi pojmovi ima svoj povijesni razvoj; u početku se izraz „kultura” vezao uz pojam uzgoja životinja i bilja te se kasnije metaforički proširio na izobrazbu i poučavanje ljudi. Od 19. stoljeća kultura ne podrazumijeva samo razvoj mišljenja, ukusa pojedinca, već možemo govoriti o intelektualnom razvoju jedne cijele civilizacije. Danas terminom „kultura” obilježavamo proizvode uma, poput književnosti, slikarstva, glazbe, filozofskih pravaca i slično. Dvjema osnovnim semantičkim postavkama, biološkom i intelektualnom razvoju, znanstvenici društvenih znanosti dodali su i treću, a to je kultura definirana kao skup tradicionalnih običaja, navika i ideja.

U poučavanje stranog jezika potrebno je uvesti kulturološke aspekte, ali pitanje je kada. Rekla bih, usporedno s učenjem jezika. Koje sadržaje ponuditi? Odabрати legende, mitove ili blisku prošlost? Pomalo od svega, uključujući i sadašnjost jer pregled od sadašnjosti do prošlosti i obrnuto daje nam mogućnost da budemo unutar jezika, događanja i stvarnosti, a ne da ostajemo po strani kada je riječ o tipičnostima Italije i Talijana, nadasve kada se govori o aktualnostima. Vezano uz interkulturalne nesporazume nije na odmet spomenuti da jezik ne znači promjenu etikete iz jezika u jezik jer značenje naizgled istih pojmova i te kako varira ovisno o kontekstu u kojem je upotrijebljeno, ovisno o sredinama, o govornicima, različitim kulturama i različitim civilizacijama.

Od metaforičkih izraza navest ću „ha fatto 13” (ima 13 pogodaka) koji je nemoguće shvatiti ako nam nisu poznata pravila igra „Totocalcio” u kojoj pogađanje točnih rezultata trinaest utakmica donosi novčani dobitak. Ako se za neku osobu kaže da ima kuću u Cortini („ha una casa a Cortina”), mondenome mjestu za odmor, to nam govori o društvenom i finansijskom statusu te osobe.

Mnoge su uzrečice regionalnog karaktera. „Non fare il genovese”, tko zna zašto, znači „ne budi škrt”, dok „mio marito e’ proprio un siciliano” ne govori o geografskom podrijetlu određenog čovjeka već o njegovoj posesivnoj ljubomori. Izvan granica Italije njezine stanovnike s podsmijehom zovu „macaroni” (od talijanskog „maccheroni”), ali isto tako unutar zemlje i ne s manjim omalovažavanjem „mangiapolenta” ili „polentoni” prozvani su stanovnici sjevernih pokrajina gdje su žganci izrazito često jelo dok su u srednjoj i južnoj Italiji gotovo nepoznati. Sjevernjaci pak one s juga nazivaju „terroni”, odnosno „oni koji obrađuju zemlju, seljaci”.

Kako u svim jezicima, tako i u talijanskom, vjerska tradicija ostavlja brojne tragove. Iz Starog zavjeta koriste se izrazi poput „il costume adamico” (prema Adamu koji nije nosio odjeću), „Matusalemme”, skraćeno katkada u „matusa”, (za označavanje vrlo stare osobe). Brojne su i izreke iz Novog zavjeta: „la pecorella smarrita” (za označavanje grješnika) ili izreka „la carne e’ debole”, koja označava ono što je u suprotnosti s duhom koji je jak. Iz vjerske prakse preuzeli su se izrazi „predica bene e razzola mal”, a izraz „la messa e’ finita” postao je i naslovom filma Nannia Morettia.

Svaki talijanski grad za zaštitnika ima svog sveca; zaštitnik Venecije je sveti Marko, Padove sveti Ante, Napulja sveti Januarije. No, u izrekama i poslovicama vrlo često je prisutan vrag; „il diavolo fa le pentole ma non i coperchi”, „il diavolo non e’ brutto come lo si dipinge”, „ne sa piu’ del diavolo”, a u mnogim poslovima „ci mette lo zampino” s najgorim namjerama.

Ako govorimo o kulturi neke civilizacije, ne smijemo zaboraviti hranu. Među Talijanima je običaj i znak dobrog odgoja, prije nego se sjedne za stol i s drugima podijeli hrana, poželjeti „buon appetito”. Talijani često inzistiraju na nuđenju hrane i pića jer nisu navikli odmah dobiti pozitivan odgovor. Vrlo često se čuje „non fare complimenti”, što bi značilo poslužite se bez ustručavanja. Ako njihovu ponudu želite odbiti, korisni su sljedeći izrazi: „No, grazie, non faccio complimenti”, „No, grazie, basta cosi” ili „No, grazie, e’ tutto molto buono, ma non ho piu’ fame”. Za stolom se uvijek razgovara. Nemojte se iznenaditi ako već pri prvom susretu teme razgovora budu vrlo osobne, na primjer obiteljski problemi i bolest. To nikako nije poradi indiskrecije već da bi vam bili bliži i pokazali iskreno zanimanje za vaš život i za vas.

Nije na odmet upozoriti na razlike između tipičnog domaćeg stola i stola u talijanskom restoranu. U Italiji ćemo uvijek zateći maslinovo ulje, ocat i kruh. Dobro je znati da okus kruha varira prema pokrajini. Na primjer, u Toskani, Laciju i Umbriji jede se neslani kruh, a kupuje se u pekarnici i ne na komad, već prema težini.

Odlazak u restoran svojevrstan je oblik zabave i način druženja. Uobičajeno je da se za stolom ostaje duže, pa i do nekoliko sati. Osim restorana, može se odabrati neko manje formalno mjesto, npr. gostionica ili konoba. Vrlo su česte pizzerije u kojima se može konzumirati i predjelo i glavno jelo. U talijanskim ugostiteljskim objektima napojnica nije obvezna, a usluga je već uračunana u cijenu. I ovdje bismo mogli spomenuti neke vrlo zanimljive poslovice: „chi mangia solo crepa solo”, „chi non mangia in compagnia e’ uno ladro o una spia”. Te poslovice govore o sveopćem društvenom neodobravanju ponašanja onoga koje jede sam, bez namjere da podijeli s drugima.

Mnoge vrste jela nose naziv prema mjestu odakle potječu: „melanzane alla parmigiana”, „pesto alla genovese”, „risotto alla milanese”. I u nazive jela „uvukao” se vrag, karakterizirajući jelo koje je jako začinjeno: „fagioli alla diavola”. Izreka „e’ sempre la stessa ministra”, čak i izvan gastronomskih okvira zvuči negativno i kritički. „Mi inviti a nozze” ili „questo e’ un invito a nozze” nemaju doslovno značenje već izražavaju naše zadovoljstvo koje u nama pobuđuje finoća hrane i pića.

Što se pak pića tiče, u Italiji se blaguje uz vino. Iz mnogih poslovice proistječe da vino daje snagu i zdravlje. Evo nekih od njih: „buon vino fa buon sangue”, „chi beve il vino prima della ministra saluta il medico dalla finestra”, „il vino e’ il late dei vecchi”.

Unatoč relativno mladoj talijanskoj kinematografiji (talijanski film nije još navršio sto godina) film je poprilično utjecao na jezik, obogativši ga svojim naslovima i svojim jezičnim doskočicama koje se, adaptirane, često ponavljaju u svakodnevnom govoru. Od naslova koji su adoptirani u jezik spomenut ću neke iz Fellinijevih filmova, prvo „I vitelloni”. Riječ „vitelloni” ušla je i ostala u rječnicima kao „giovanotti di provincia sfacendati e sospesi in una adolescenza ritardata”. U gotovo cijelom svijetu koristi se „La dolce vita” koja i na drugim jezicima označava lagodan život popraćen luksuzom i zabavom. „Amarcord”, dijalektalni oblik za „io mi ricordo”, od glagola postao je imenica sa značenjem nostalgичnog priziva prošlosti,

pa tako se može reći „ha fatto anche lui il suo amarcord”. Vrutak fraza i izraza su brojni filmovi u kojima se glumac Toto pokazao kao pravi stvaratelj jezika.

Primjera je bezbroj, mogli bismo ih nizati u nedogled, no kako učenje stranog jezika i kulture nije potpuno prirodan proces, jer se ne događa u prirodnom okruženju već u razredu, moramo dobro procijeniti stupanj znanja učenika i motivaciju kako bismo primjereno odabrali didaktički materijal ili pripremili predavanje, posebice na početku učenja jezika, kada učenik gotovo da ne raspolaže ni elementarnim znanjem stranog jezika. U takvim slučajevima zanimljivosti vezane za kulturu mogu biti objašnjene na materinskom jeziku kako bi se ipak usvojilo znaje o drugoj kulturi.

